

Återrapportering av uppdrag. Organisation och analys kring 30-årig brytning för Heidelberg Materials Cement AB utifrån samtliga mål i regionala utvecklingsstrategin

Innehåll

1. Ärendebeskrivning	1
2. Bedömning	2
3. Underlag i ärendet.....	5

1. Ärendebeskrivning

Regionstyrelsen beslutade 2023-09-27 att regiondirektören får i uppdrag att säkerställa att det finns en organisation för samt tas fram analys kring vad 30-årig brytning kan innebära för Gotland utifrån samtliga mål i vår Regionala Utvecklingsstrategi.

Heidelberg Materials bedriver ett flertal processer med syfte att möjliggöra en fortsatt och utvecklad produktion av cement inom sin anläggning vid Slite. För Region Gotland är det angeläget att i så stor utsträckning som möjligt kunna förutse vilken påverkan en långsiktig och utbyggd verksamhet kan ha dels för de verksamheter som regionen ansvarar för, dels för den framtida samhällsutvecklingen lokalt inom området och för Gotland som helhet. För att undersöka på vilket sätt och i vilken omfattning en 30-årig verksamhet med kalkbrytning, cementtillverkning, koldioxidavskiljning, transporter och andra förknippade verksamheter, skulle kunna påverka samhällsutvecklingen, föreslår regionstyrelseförvaltningen ett tillvägagångssätt där olika scenarion prövas och där den regionala utvecklingsstrategin tillsammans med de tre genomförandeprogrammen och det regionala utvecklingsperspektivet får utgöra grunden för analysen.

Genomförandeprogrammen innehåller tillsammans ett 30-tal mål med måldatum 2027. Förvaltningen föreslår att utifrån ett angreppssätt där två olika scenarier ställs upp, dels ett läge med en tillståndsgiven och utbyggd kalkbrytning och cementtillverkning med tillhörande kringverksamheter, dels ett läge där all verksamhet med kalkbrytning och cementtillverkning av någon orsak inte getts förutsättningar att fortsätta och därmed helt upphört.

Scenarierna föreslås utgå från år 2028, vilket är vid den tidpunkt då målen i genomförandeprogrammen ska utvärderas och även den tidpunkt då Heidelbergs nuvarande tillstånd för täktverksamhet har löpt ut. Som en del i arbetet ska en genomgång av samtliga mål i genomförandeprogrammen utföras, med fokus på att identifiera de mål som bedöms få störst påverkan av uppställda scenarier. När det gäller deluppdraget att säkerställa att det finns en organisation för uppdragets genomförande, har regionstyrelseförvaltningen valt att bemanna detsamma med resurser från regionstyrelseförvaltningen och samhällsbyggnadsförvaltningen.

Samhällsbyggnadsförvaltningen har i kapitel 2 beskrivit respektive scenario utifrån förväntad påverkan på lokalsamhället Slite.

2. Bedömning

Scenario A: Bolaget får tillstånd och verksamheten byggs ut enligt plan

Ekonomisk tillväxt och sysselsättning

En 30-årig kalkbrytning innebär långsiktig stabilitet för den lokala arbetsmarknaden, vilket kan leda till ökad sysselsättning både direkt inom kalkindustrin och indirekt i relaterade sektorer såsom logistik, underhåll och service. Enligt rapporten *Socio-Economic Analysis of Labor Market Impacts from the Green Transition of the Cement and Mineral Industry on Gotland (JTP Groundwork Programme, December 2024)* uppskattas mellan 135-150 nya arbetstillfällen skapas på Gotland till år 2032 inom mineralindustrin. Detta kan bidra till målen i genomförandeprogrammen som strävar efter att "arbetsmarknaden ska vara tillgänglig för alla" och att "gotländska arbetsgivare ska kunna rekrytera personal med rätt kompetens".

Den ökade efterfrågan på arbetskraft kan dock medföra utmaningar, särskilt med tanke på att Gotlands arbetskraft redan nu är begränsad. Den totala arbetskraften på Gotland under de senaste tio åren har legat på mellan 30 000 och 31 000 personer, vilket gör att ökade behov kan innebära rekryteringsproblem om inte fler flyttar till regionen. Statistiken visar även att de största bristerna på arbetskraft inom industriella och tekniska yrken kan försvåra rekrytering och leda till behov av omfattande utbildningsinsatser.

En ökning av arbetskraft inom industrin kan skapa en dominoeffekt där andra sektorer såsom service, utbildning och vård behöver expandera för att möta den växande befolkningens behov. För att hantera dessa utmaningar kan riktade utbildningssatsningar och förbättrad infrastruktur behövas för att attrahera nya invånare till Gotland.

Miljöpåverkan och klimatmål

Heidelberg Materials planerar att implementera en CCS-anläggning för koldioxidavskiljning, vilket kan bidra till att Gotland når sina ambitiösa klimatmål. Enligt rapporten skulle CCS-projektet vid full kapacitet kunna fånga upp till 1,8 miljoner ton CO₂ per år, vilket motsvarar en minskning av Sveriges totala koldioxidutsläpp med cirka 4 %. Detta ligger i linje med Gotlands mål att bli en förebild i energi- och klimatomställningen och att ha ”ett klimatneutralt energisystem baserat på förnybar energi”.

Trots detta kan själva kalkbrytningen och de relaterade transporterna bidra till negativa miljöeffekter. Transporter står idag för en betydande del av Gotlands totala utsläpp, och växthusgasutsläppen från transporter behöver minska med minst 70 % jämfört med 2010 för att Gotland ska nå sina klimatmål. En långsiktig industriell expansion kan påverka grundvattnets kvalitet och tillgång.

Social påverkan och lokal utveckling

En långsiktig industriverksamhet skulle kunna ge ekonomiska resurser som kan användas för att förbättra den sociala infrastrukturen i Slite, exempelvis genom investeringar i bostäder, skolor och allmänna platser. Tillgången till arbetskraft kan bli en avgörande faktor, eftersom Gotlands befolkningstillväxt avtagit. För prognosperioden 2024 – 2033 beräknas folkmängden på Gotland att minska med 144 invånare (Omvärldsanalys, 2024), vilket kan skapa utmaningar i att attrahera arbetskraft till industrin.

Med en större industriell närvaro kan exempelvis buller och luftföroreningar öka, vilket potentiellt kan minska lokalsamhällets attraktivitet för nyinflyttade. Samtidigt kan en stabil arbetsmarknad och ökade skatteintäkter bidra till förbättrad offentlig service och utbildningsmöjligheter.

Samarbete och synergier

Initiativ pågår där cementindustrin kan samverka med vindkraftsprojekt för att säkerställa en stabil och grön energiförsörjning. En av de största utmaningarna för Gotlands energiomställning är att industrins energibehov är betydligt högre än vad som kan täckas av nuvarande förnybara energikällor. Samverkan mellan Heidelberg Materials och energibolag som GEAB / Vattenfall kan därför spela en nyckelroll i att utveckla ett långsiktigt hållbart energisystem.

Ett annat område där synergier kan skapas är inom utbildning och kompetensutveckling. Region Gotland kan i samarbete med universitet och yrkeshögskolor etablera utbildningsprogram inriktade på grön industri och CCS-teknik, vilket skulle bidra till att minska kompetensgapet inom den lokala arbetsmarknaden. Heidelberg Materials kan också skapa synergier med det lokala samhället genom att involvera lokala företag i leveranskedjan och genom ökade samarbeten och dialog med civilsamhället. Dessa initiativ skulle kunna förstärka Gotlands innovationskraft och *”öka klustersamverkan mellan regionala och nationella aktörer”*, vilket är ett mål för Gotlands utveckling.

Konkurrens med annan utveckling

En utbyggd cementfabrik kan försvåra annan typ av utveckling i området, exempelvis inom besöksnäringen. Gotland har en växande turismsektor, och rapporten pekar på att besöksnäringen sysselsätter ett stort antal personer, särskilt under sommarhalvåret. En ökad industriell närvaro kan därför skapa intressekonflikter mellan olika näringsgrenar.

Etableringen av nya industrier kan påverka planeringen av olika former av bostäder och infrastruktur, vilket kan göra det svårare att utveckla lokalsamhället, och i förlängningen Gotland, som en hållbar destination. Vidare kan utökad kalkbrytning ha en påverkan på natur- och kulturmiljöer, vilket riskerar att minska Gotlands attraktivitet för långsiktig turism och rekreation. Region Gotland behöver planera strategiskt för att balansera industriell utveckling med andra näringar. Investeringar i turism och kulturarv kan bidra till att skapa en mer diversifierad och resilient ekonomi, samtidigt som samverkan mellan industrin och andra sektorer kan mildra negativa effekter och skapa synergier.

Scenario B: Bolaget får inte tillstånd och verksamheten upphör

Ekonomiska konsekvenser

Om kalkbrytningen upphör skulle det leda till betydande arbetsförluster både direkt inom Heidelberg Materials och i relaterade sektorer. Gotlands ekonomi skulle behöva diversifieras snabbt för att hantera dessa effekter. En minskning av industriverksamhet kan ha såväl positiva som negativa effekter på fastighetsmarknaden i Slite och andra närliggande områden. Färre arbetstillfällen kan leda till minskad efterfrågan på bostäder och potentiellt fallande fastighetsvärden, men en minskad störning från industriverksamheten skulle även kunna leda till en ökad attraktivitet för bostäder kopplade till besöksnäring och möjligen även permanent boende.

Gotlands skatteintäkter kan minska, vilket skulle påverka offentlig sektor och välfärdstjänster som sjukvård och utbildning. För att mildra dessa effekter rekommenderas en strukturerad övergångsstrategi till en satsning på alternativa sysselsättningar. Sektorer såsom förnybar energi och turism kan ge nya arbetstillfällen, men dessa branscher har långa etableringsprocesser och kräver omfattande investeringar i utbildning och infrastruktur. Turismsektorn har potential att expandera, men dess säsongsbetonade karaktär gör den mindre stabil som en helårssysselsättning.

Miljömässiga vinster

Ett upphörande av kalkbrytningen skulle kunna ha betydande positiva effekter på miljön. Luftföroreningarna som generas av cementtillverkningen och transporter skulle minska radikalt. Minimerade totala bullernivåer från fabriken och från transporter skulle bidra till en bättre livsmiljö vilket är avgörande för att uppnå målet om *"frisk luft och god bebyggd miljö"*. Om verksamheten upphör kan risken för förorening och överuttag av vatten minska, vilket är särskilt

viktigt för Slite där grundvattnet är en kritisk resurs. En upphörd brytning skulle stödja miljökvalitetsmålet om *"grundvatten av god kvalitet"*. Områden runt Slite som påverkats av kalkbrytningen kan återhämta sig, vilket skulle kunna ha betydelse för att utveckla nya områden för friluftsliv, rekreation och turism i enlighet med målet om att *"utveckla attraktiva livsmiljöer och fritidsmöjligheter"* för invånarna.

Utveckling av alternativa näringar

I ett scenario där cementtillverkningen avslutas finns det möjlighet att omstrukturera Slites ekonomi mot mer hållbara och diversifierade industrier. Exempelvis kan satsningar på förnybar energi, naturturism eller andra hållbara näringar stärka regionens långsiktiga ekonomiska utveckling och samtidigt bidra till att Gotland når sitt mål att vara en förebild i energi- och klimatomställningen. Dessutom kan bostadsutveckling och annan serviceinfrastruktur stärkas, vilket kan göra området mer attraktivt för nya invånare och företag, vilket är i linje med målet om *"attraktionskraft och hållbar platsutveckling"*.

Sociala och infrastrukturella utmaningar

På kort sikt skulle en nedläggning av kalkbrytningen kunna skapa social oro och en minskad skattegrund, vilket kan påverka välfärdstjänster såsom skolor och sjukvård. Region Gotland skulle med stor sannolikhet behöva implementera ekonomiska stödåtgärder och strategier för omskolning för att minska effekterna av arbetsförlusterna. Region Gotland behöver då fokusera på att skapa goda möjligheter för utbildning och livslångt lärande för att anpassa arbetskraften till nya sektorer. På längre sikt skulle minskad industriell aktivitet kunna förbättra livskvaliteten i området, med mindre buller och trafik, och främja en mer hållbar och hälsofrämjande utveckling.

Slutsatser

Båda scenarierna innebär både möjligheter och utmaningar för Gotlands framtida utveckling. Om verksamheten får tillstånd att fortsätta kommer det att bidra till ekonomisk stabilitet och sysselsättning, men det kan också innebära miljömässiga utmaningar och konkurrens med andra näringar såsom turism. Samtidigt kan det skapa möjligheter för Gotland att utvecklas som en föregångare inom *"klimatanpassad industri"*.

Om kalkbrytningen däremot upphör kan det på kort sikt leda till ekonomiska svårigheter och arbetslöshet, men på längre sikt ge möjligheter för en omställning till mer hållbara näringar som förnybar energi och turism. Gotland skulle behöva stöd och investeringar för att hantera denna övergång, men det kan i slutändan leda till en mer diversifierad och motståndskraftig ekonomi.

3. Underlag i ärendet

Beslut RS § 188, Protokollsutdrag sammanträde 2024-05-30

Rapport: Socio-Economic Analysis of Labor Market Impacts from the Green Transition of the Cement and Mineral Industry on Gotland (JTP Groundwork Programme, December 2024)
RUS Vårt Gotland 2040, Genomförandeprogram

Avdelning planering och geografisk information

Christian Hegardt
Projektledare